

Publication of Association Esprit, Société et Rencontre
Strasbourg/France

The Journal of Academic Social Science Studies

JASSS

Volume 5 Issue 8, p. 1185-1196, December 2012

JAPONYA EĞİTİM SİSTEMİNDE YÜKSEKÖĞRETİM

JAPON HIGHER EDUCATION SYSTEM

Arş. Gör. Rasim TÖSTEN

Dicle Üniv. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü

İlyas EKİNCİ

MEB, Tepecik Erkek Yatılı Bölge Ortaokulu

Abstract

Japan is known to draw attention to its development and rapid progress in today's world. That education system is one of dominant factors for reaching this success is suggested. That Japanese education system is playing important roles in maintaining qualified labour force, training leader and improving technology is understood. Some assessments for the problems of postgraduate education are done within the context of comparing Turkish and Japan post graduate education system. Thus, investigating of Japan from the aspect of education and policies followed in problem solving are thought to be beneficial on behalf of our country. The main purpose of this study is to draw attention to alternative higher education system by analyzing Japanese higher education system. This study is limited to theoretical framework. Literature belonging to Japanese higher education system has been scanned and reported. In this context, examining the Japanese education and higher education systems; academic structure, student acceptance, management and finance issues have been handled under the sub-title of higher education. As a result it is found that Turkish and Japan post graduate education system share a lot of important problems in common and as Japan has made considerable progress for being a third generation university making structural changes in recent years with the postgraduate education system strategy; Turkish postgraduate education system now having a structural change, a new post graduate education model is suggested.

Key words: Japanese Education System, Japanese Higher Education, Comparative Higher Education, Japan

Öz

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna geçiş süreci başlamış ve bilgi ekonomisi adı verilen yeni bir küresel ekonomik yapı oluşmuştur. Bu süreçte bilginin üretilmesi ve paylaşılmasından birinci derecede sorumlu olan üniversitelerden beklentiler artmıştır. Günümüz dünyasında ise Japonya'nın gerek gelişmişliği ve gerekse hızlı kalkınmasıyla dikkat çektiği bilinmektedir. Bu başarıya ulaşmada etkili olan başat faktörlerden birisinin eğitim sistemi olduğu ileri sürülmekte; Japon eğitiminin, nitelikli iş gücü sağlama, lider yetiştirme ve teknoloji geliştirme konularında ülkenin kalkınmasında önemli roller oynadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle Japonya'nın eğitsel anlamda incelenmesinin, problem çözümünde izlenen politikaların ülkemiz adına yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Yapılan bu çalışmanın temel amacı Japon yükseköğretim sistemi incelenerek alternatif bir yükseköğretim sistemine dikkat çekmektir. Çalışma kuramsal çerçeve ile sınırlıdır. Japon yükseköğretimine dair alan yazın taranmış ve raporlaştırılmıştır. Bu bağlamda; Japon eğitim sistemi ve Japon yükseköğretim sistemi incelenerek; yükseköğretim sisteminin alt başlığı altında akademik yapı, öğrenci kabulü, yönetim ve finansman konuları üzerinde durulmuştur. Türk Yükseköğretim Sistemine dair Japonya bağlamında yükseköğretim sorunları üzerine bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Japon yükseköğretim sistemindeki korporasyona, öğrenci kabulüne ve finansmana değinilerek yapısal değişiklikler için Japon yükseköğretim modeli tanıtılmıştır. Sonuç olarak; Türk yükseköğretim sistemiyle Japon yükseköğretim sistemi arasında benzer daha birçok önemli sorunlar bulunduğu, Japonya yapı değişikliğine giderek son yıllarda uyguladığı yükseköğretim stratejisiyle üçüncü kuşak üniversite olma yolunda

mesafe kaydettiğinden hareketle Türkiye yükseköğretim sisteminde yapısal değişikliğe gittiği şu dönemde yeni bir yükseköğretim modeli önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Japon Eğitim Sistemi, Japon Yükseköğretim, Karşılaştırmalı Yükseköğretim, Japonya

Giriş

Japonya binlerce küçük ada ile birlikte Hokkaido, Honshu, Shikoku ve Kyushi adlı dört büyük adadan oluşmaktadır. Ülkenin nüfusu 126 milyon, yüzölçümü 377815 km²'dir. Japonya'nın nüfusu Türkiye'nin yaklaşık iki katı iken yüzölçümü yarısı kadardır (Anonim, 2011).

Günümüzdeki Japon kültürü dış etkiler ile iç gelişmelerin bir karışımından oluşmaktadır. 1947 yılında anayasanın kabulünden beri Japonya parlamenter cumhuriyet ile yönetilmektedir. Devletin başı Japon imparatoru, hükümetin başı ise başbakandır. Seçimle işbaşına gelen bir parlamentosu vardır.

Gayri Safi Yurtiçi Hâsılaya göre Japonya Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyada ikinci sıradadır (5 trilyon \$). Birleşmiş Milletler, G8 ve APEC üyesidir. Savunma bütçesi dünya beşincisidir. Dünyanın en büyük dördüncü ihracatçısı ve en büyük altıncı ithalatçısıdır. Kişi başına düşen GSYH 38 bin \$'dır (Haass, 2007).

Günümüz dünyasında Japonya'nın gerek gelişmişliği ve gerekse hızlı kalkınmasıyla dikkat çektiği bilinmektedir. Bu başarıya ulaşmada etkili olan faktörlerden birisinin belki en önemlisinin eğitim sistemi olduğu anlaşılmaktadır. Japon eğitiminin, nitelikli iş gücü sağlama, lider yetiştirme ve teknoloji geliştirme konularında ülkenin kalkınmasında önemli roller oynadığı belirtilmektedir. Bu nedenle Japonya'nın eğitsel anlamda incelenmesi, olası sorunların çözümünde izlenen politikaların ülkemizdeki yükseköğretim sorunlarına alternatif çözümler sunacağı düşünülmektedir. Bu düşünce ile Japon eğitim sistemi ve Japon yükseköğretim sistemi incelenerek; yükseköğretim sisteminin alt başlığı altında akademik yapı, öğrenci kabulü, yönetim ve finansman konuları üzerinde durulmuştur.

Japon Eğitim Sistemi

Japonya'da eğitime büyük önem verilmektedir. 9 senelik temel eğitim zorunludur. Japon eğitim sistemi yaratıcılığı, zihinsel güçleri ve muhakeme yeteneğini arttırmakla birlikte, görevini güvenilir şekilde yerine getirecek, toplumsallaştırılmış, teknik başarısı olan disiplinli işçi kuşakları yetiştirmeye yöneliktir. Modern milli eğitim sistemi Japonya'da 1872'de Devletin ülke çapında ilk ve ortaokullar açmasıyla başlamıştır. 1866'da her çocuğun ilkökula üç veya dört yıl boyunca devam etmesi zorunlu, 1900'de ise parasız hale getirilmiştir. İlkokul için zorunlu eğitim süresi 1908'de 6 yıla; II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise, ilk ve orta öğrenimi kapsayan zorunlu eğitim süresi 9 yıla çıkarılmıştır; bu uygulama halen sürmektedir. (<http://www.insankaynaklari.com>).

Bugünkü eğitim sisteminin temel yapısı ve prensipleri, 1947'de kabul edilen Temel Eğitim Kanunu ve Okul Eğitimi Kanunu olmak üzere iki kanunla belirlenmiştir. Temel Eğitim

Kanunu'nda yer alan temel prensip; eğitimde fırsat eşitliğidir. Kanun ırk, din, cinsiyet, sosyal statü, ekonomik durum ve aile yapısına dayanan ayrımı yasaklamıştır (Telci, 2009).

Eğitim sisteminin esas amacı, insan haklarına, sevgi gerçeğine ve barışa saygı duyan, barışçı ve demokratik bir milletin kendine güvenen insanlarını yetiştirmektir. Kanun, sağlıklı bir toplum için politik bilince ve dini toleransa çok önem vermektedir. Ancak, politika, partiler, dinler ile eğitim arasında herhangi bir bağı özellikle yasaklamıştır. Sosyal çalışmalar, devlet ve mahalli idareleri kütüphane, müze ve halk salonları gibi kuruluşlar oluşturmaya teşvik eden Temel Eğitim Kanunu doğrultusunda kamu okulları müfredatın esas unsurlarından birisidir (Erdoğan; 2003).

Japonya'da, okullar nicelik yönünden incelendiğinde, araç gereç, yerleşim ve eğitici kadrolarının yeterli olduğu; nitelik yönünde ise kaliteye dayalı devamlı gelişme içerisinde oldukları görülmektedir. (Erdoğan; 2003)

Japonya'nın eğitim sisteminin idaresinde “yerinden yönetim” esas alınmakta ve Eğitim Bakanlığının rolü genel olarak koordinatörlükle sınırlanmaktadır. Okul bütçeleri, eğitim programları, ilk ve ortaöğretimin denetimi alanlarında sorumluluk yerel öğretim kurullarındadır. Öğretmen atamaları dahi bölge eğitim kurullarınca yapılmaktadır. Bu kurulların üyeleri yerel yönetimlerin idare başkanları tarafından seçilirler (Demirel, 2000).

Japonya'da eğitim kurumları ulusal, yerel ve özel olmak üzere üç elden yönetilmektedir. Bunlar Eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı (Monşubo) tarafından merkezi olarak yönetilen ulusal okullar; yerel yönetimler tarafından yönetilen yerel okullar ve çeşitli vakıf, kişi ve kuruluşların yönettiği özel okullar vardır. Bakanlık eşgüdümlemeyle sorumludur (Kıral, 2009, 393).

Eğitim içeriği bakımından, her okul kendi programını Eğitim Bakanlığınca hazırlanan ve yayınlanan “Okul Eğitim Kanununa” uygun olarak hazırlamaktadır. Ders kitapları yerel öğretim kurullarınca bakanlığın üç yılda bir belirlediği kitaplar arasından seçilir (Demirel, 2000; Telci, 2009).

Eğitim politikalarının, müfredatın ve ders kitaplarının belirlenmesinden Eğitim Bakanlığı sorumludur. Bakanlığın adı 2001'den itibaren Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MEXT; Monbuşo) olarak yeniden adlandırılmıştır (Telci, 2009).

47 vilayetin her birinde merkezi hükümet tarafından atanmış beş kişiden oluşan eğitim müdürlüğü vardır. Merkezi hükümet okul inşaatları, öğretmen maaşları ve okullarda verilen öğle yemeklerini karşılamak suretiyle eğitim harcamalarının yaklaşık % 50'sini finanse etmektedir (Türkoğlu, 1998; Demirel, 2000; Telci, 2009). Eğitimin milli gelirden aldığı pay son 20 yılda düşme eğilimindedir, buna rağmen dünya standartlarının üzerindedir (OECD, 2003).

1980'lerden sonra çok başarılı olmasına rağmen, son yıllarda okullarda artan şiddet olayları, en iyi okullarda yer kazanma rekabeti, küresel gelişime ayak uydurmakta zorlanma gibi sorunların mevcut eğitim sisteminden kaynaklandığı ve eğitim sisteminde değişikliğe gerek olduğu sonucuna varılmıştır. 1984 yılında Ulusal Eğitim Reformu Konseyi kurulmuştur (MEXT, 2012; Kıral, 2009). 1987'de Konsey bireye saygı, ömür boyu eğitimin yaygınlaştırılması, Japon toplumunun daha esnek, yaratıcılığa açık, uluslar arası nitelikte, yabancı kültürün etkisinin azaltıldığı bir eğitim sistemi oluşturmak amacıyla 28 maddelik bir rapor hazırlamış ve tavsiyelerde bulunmuştur. Buna göre; ortaöğretimde (ortaokul ve liselerde) daha çeşitli seçenekli konuların sunulması, üniversite giriş sınav sisteminin revize edilerek her üniversitenin kendi giriş sınavını yapması ve üniversiteye giriş yaşının 17'ye indirilmesi, eğitim olanaklarının okula kayıtlı olmayanlar için artırılması ve yabancı öğrenci kabul

sisteminin geliştirilmesi, bireysel çeşitliliği sağlanması ve örgüt yönetiminin geliştirmesi bunlardan bazılarıdır (MEXT, 2012; Erdoğan, 2003).

Öğretim kurumları, resmi devlet okulları, mahalli okullar (il ve belediye okulları) ve özel okullar şeklinde sınıflandırılmaktadır. Okulöncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve meslek liseleri, üniversite ve özürülüler için okullar olarak sıralanmaktadır (Özen, Akkutay, Cafağlı, Çeliköz ve Erişen, 1996; Telci, 2009). Okullaşma oranları okul öncesinde % 65, ilkokulda %99,9, ortaokulda % 99, lisede %92 ve yükseköğretimde %39' dur (Türk, 2002).

Japonya'da okul çağındaki çocuklar için özel öneme sahip bir kurum olan jukular vardır. Jukular aileler tarafından finanse edilir ve devlet okullarını destekler nitelikte özel kuruluşlardır. Hükümete göre jukular sağlıklı değildir ancak aileler için eğitim ihtiyacını karşıladığı algısıyla önemli görülmektedir (Özen vd, 1996,19).

Juku, örgün eğitim kurumlarının dışında, çok iyi organize olmuş, kurumsallaşmış ortaokul ya da lise sonrası liselere ya da üniversite giriş sınavlarına hazırlık amacıyla Türkiye'deki üniversite hazırlık kurslarına benzer şekilde örgütlenmiş fakat çok daha üst düzeyde hafta içi ve hafta sonu eğitim veren, mevcut eğitim sisteminin eksikliklerini telafi etmesinin yanında sosyal fonksiyonları olan okullardır. Zorunlu eğitim çağındaki öğrencilerin yarısından fazlası bu okullara devam etmekte ve oran sürekli olarak yükselmektedir. Jukular, Japonca, İngilizce, matematik, fen bilimleri gibi akademik konuların yanında piyano derslerinden yüzmeye kadar akademik olmayan birçok konuda eğitim vermektedir. Sadece üniversite giriş sınavlarına hazırlık amacıyla kurs veren okullar "yobiko" olarak adlandırılmaktadır (Özen vd, 1996, 20-27). Yobikolar jukuların uzmanlaşmış uzantısı niteliğindedir. Yobikolara GRAM okulları da denilmektedir. Japonya'da 200'den fazla yobiko vardır (Kıral, 2009, 401).

Bunların yanında bu okulların sosyal fonksiyonları da vardır ve çok sayıda öğrenci yeni arkadaşlar edinmek, nispeten öğrenci öğretmen ilişkisinin daha kişisel düzeyde olması gibi avantajlardan yararlanmak amacıyla tercih etmektedir. Bazı jukuların başka ülkelerde özellikle Amerika'da şubeleri bulunmaktadır (<http://members.tripod.com/>).

1985'de uzaktan eğitim yoluyla yetişkinlere, eğitimlerine devam etme olanağı sağlayan Açık Öğretim Üniversitesi açılmıştır (MEXT, 2012; Telci, 2007; Kıral, 2009).

Bunun yanında Japon eğitim felsefesine göre Japon halkı yaşam boyu eğitimi benimsemiştir. Bu eğitim, hem resmi hem de özel kuruluşlar tarafından verilmelidir. Halk evleri, gençlik merkezleri, çocuklar için tabiat merkezleri, müzeler, kütüphaneler, beden eğitimi ve eğlence merkezleri yaygın eğitim faaliyetlerini düzenleyen önemli kuruluşlardır (Uçar ve Uçar, 2004).

Japonya'daki ömür-boyu istihdam sisteminde eğitim geçmişi çok önemli bir faktördür. Üst-düzyer bir şirkette çalışmak için, öncelikle bir üniversiteden mezun olmak gerekmektedir. Bu da orta ve lise öğrenimini yüksek başarıyla bitirmeye bağlıdır. Giriş sınavlarındaki şiddetli rekabet nedeniyle, artan sayıda öğrenci artık özel hazırlık okullarına devam etmektedirler (Kıral, 2009). Zorunlu eğitim kapsamı dışında kalan jukular, okul öncesi ve üniversite eğitiminde özellikle önemli rol oynamaktadırlar. O nedenle tamamlayıcı olarak açılan bu okullar, okulöncesinden üniversite giriş sınavına kadar her düzeyde bulunmaktadır.

Yurtdışında öğrenim gören Japon öğrenci sayısı artmaktadır. 2000 yılında 193,779 Japon öğrenci yabancı ülkelerde öğrenim görürken; aynı yıl, Japonya'da %85'i Asya

ülkelerinden olmak üzere 64,011 (2002 yılında: 95,550) yabancı öğrenci eğitim görmüştür (<http://jin.jcic.or.jp/>).

Japon Yükseköğretim Sistemi

Japon üniversitelerinin temel amacı, hükümet, iş dünyası ve toplum için elit yetiştirmek ve ülke ihtiyaçları doğrultusunda gerekli araştırmaları yapmaktır. Bu devrede teknik ve bilimsel konulara büyük önem verilmiştir (Özen ve diğerleri, 1996,92).

Japonya’da üniversitelerin %70’i, yüksekokulların ise %85’i özel kurumlardır. Bu yönüyle dünya genelinde en fazla özel üniversite payını alan sistemdir (Telci, 2009).

Devlet yükseköğretime yeterince destek veremediği için, özel sektörün büyümesini desteklemektedir. Japonya’da eğitime ayrılan kamu destek payının az olması ve üniversite giriş sınavının zorluğu, Japon yükseköğreniminin dezavantajları olarak düşünülmektedir. Hatta halk arasında “Amerika’da üniversite bitirmek, Japonya’da ise üniversiteye girmek zordur” sözü meşhurdur. Japonlar bu devreyi “sınav cehennemi” olarak ifade etmektedir.

2003 yılında toplam 726 üniversite, 488 yüksekokul ve 63 teknoloji okulu bulunmaktadır. 2,845,908 (E:1,687,518, K: 1,158,390) öğrenci eğitim görmektedir (MEXT, 2012; Kıral, 2009). Öğrencilerin % 40’ı sosyal bilimlerde, % 19’u mühendislik bilimlerinde, %15’i edebiyat ve %7’side eğitim bilimlerinde okumaktadır.

Akademik Yapı

Yükseköğretim kurumları; üniversiteler, yüksekokullar ve teknik (teknoloji) yüksekokullar olmak üzere üç çeşittir. Üniversite harçları oldukça yüksektir; vakıflar, yerel yönetimler, hükümet burs ve kredileri şeklinde finansal destek sağlamaktadır. Örneğin Tokyo Üniversitesi’nde lisansüstü öğretim ücreti 7.500 ila 10.000\$ arasındadır (Kıral, 2009).

2004 yılına kadar devlete bağlı üniversitelerin başkanı/rektörü, öğretim üyeleri tarafından seçilirdi. Özel üniversiteler ise mütevelli heyetine sahipti (Erdoğan, 1998). 2004 yılından sonra yeniden yapılanmaya gidildi (yeni yapılanma, “yönetim” başlığı altında incelenmiştir, bkz.)

Yüksekokullar (Tanki-daigaku), lise mezunlarına yönelik 2 ya da 3 yıllık eğitimi kapsar. Üniversiteler (Daigaku), lisans ve lisansüstü eğitim vermektedirler. 6 yıl süren tıp ve diş hekimliği hariç diğer okullar 4 yıllıktır; sonunda bakalorya (diploma) alınır. Mastır, 4 yıllık bakalorya sonrası iki yıl, doktora ise beş yıl sürelidir. Tıpta doktora bakalorya sonrası 4 yıldır (MEXT, 2012; Kıral ve Kıral, 2009; Özen vd, 1996).

Ülkenin önde gelen prestijli ve dolayısıyla en iyi öğrenciyi alan kamu üniversiteleri Tokyo, Kyoto, Tohoku, Hokkaido, Osaka, Kyushu ve Nagoya Üniversiteleridir. Özel üniversiteler arasında Keio, Waseda, Nihon ve Hosei sayılabilir. Kamu üniversitelerinde eğitimin kalitesi genelde daha yüksektir. Kayıtlı öğrencilerin % 72’si özel okuldadır (Aksu, 2009,361).

Öğrenci Kabulü

Üniversiteye giriş, üniversite giriş sınavında alınan başarı puanına göre belirlenmektedir. Sınav sonucunda öğrencilerin büyük bir kısmı özel üniversitelere gitmesine rağmen tarihsel olarak özellikle Tokyo ve Kyoto üniversitelerinin başarıları ve Japon liderlerin birçoğunun bu okullardan mezun olmuş olması gibi nedenlerden dolayı devlet üniversiteleri daha prestijlidir.

Üniversite giriş sınavı iki aşamalı olarak yapılmaktadır. Birinci basamak sınavı ulusal düzeyde baraj niteliğindedir. İkinci sınav ise öğrencilerin girmek istedikleri üniversite

idaresi tarafından yapılmaktadır. Üniversiteler liselerden gelen tavsiye mektuplarını da dikkate alarak kendi ölçütlerini belirleyip seçim yapabilmektedir. Talebin yüksek olduğu bazı üniversiteler birinci basamak sınavı sonuçlarına göre değerlendirme yapmaktadırlar. Genellikle yükseköğretime bir akademik yetenek testi, bir özel alanda başarıyı ölçme testi ve okul dosyalarının incelenmesi sonucu öğrenciler seçilmektedir (Özen vd, 1996; Demirel, 2000; Küçükcan ve Gür, 2009; Gedik, 2007).

Sınavda başarılı olamayan öğrenciler ertesi yıl sınava hazırlanıp tekrar girmektedir. Bu öğrencilere “RONİN” denilmektedir. Japonya eğitim sistemi yarışmacı bir nitelik taşımaktadır (Küçükcan ve Gür, 2009). Başka bir deyişle öğrenciler sınav kaygısı taşımaktadır. Bu durumda özel dersaneler ülkede önemli bir yer tutmaktadır (Özen vd, 1996).

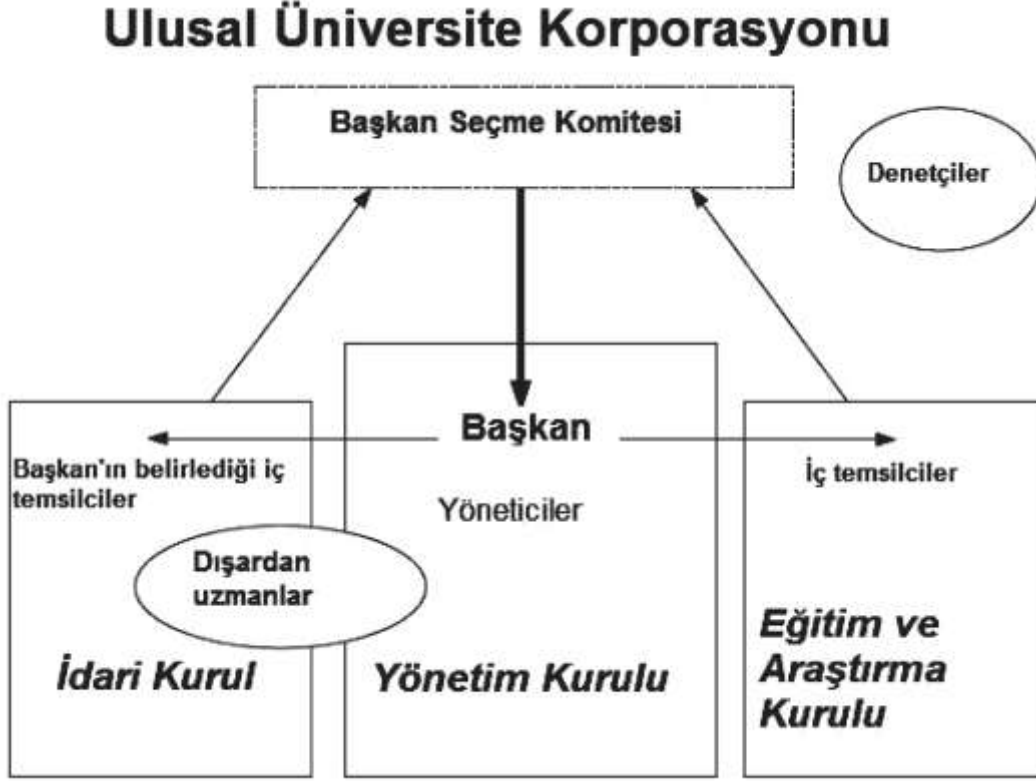
Yönetim

2004’e kadar Eğitim Bakanlığının üniversiteler üzerinde büyük bir etkisi söz konusuydu. Ulusal üniversiteler doğrudan Eğitim Bakanlığı tarafından idare ediliyordu. 1990’dan bu yana Amerikan sisteminin de etkisiyle, yeni müfredat programı, kendi kendini değerlendirme ve öğrenci değerlendirmesi hususlarında değişikliklere gidilmiştir. Yine Amerikan sisteminin etkisiyle, 2001 yılından itibaren rekabetçi politikalar izlenmiştir. Bakanlık, eşitlikçi tutumunu değiştirerek daha iyi olana daha çok destek vereceğini açıklamıştır. 2004 yılında hükümet, üniversitelerin özerkliğini ve hesap verebilirliğini sağlayan bir reforma girişmiştir (Küçükcan ve Gür, 2009; Kırıl, 2009, 393).

2004 yılında tüm ulusal üniversiteler, bağımsız bir tüzel kişi veyahut şirket (korporasyon) statüsüne sahip olmuşlar ve Eğitim Bakanlığından ayrılıp yeni yönetim yapıları oluşturmuşlardır (Oba, 2005; Küçükcan ve Gür, 2009). Üniversitenin yöneticisi, rektörü konumundaki Başkan eskiden seçilirken, şimdi Başkan Seçim Komitesi tarafından atanmaktadır (Hatakenaka, 2007; Küçükcan ve Gür, 2009). Üniversitelerde eskiden tek bir yönetim kurulu varken, artık üçlü bir yapı söz konusudur: Yönetim Kurulu, Yürütme (İdari) Kurulu ile Eğitim ve Araştırma Kurulu.

Üniversite Yönetim Kurulu, en üst düzeyde karar verici organdır. Yürütme Kurulu, ulusal üniversitelerin idaresine ait hususlara dönük kararlar alırken, Eğitim ve Araştırma Kurulu, eğitim ve araştırmaya ilişkin konularda karar vermektedir. 2004 yılındaki uygulamayla birlikte, Üniversite Yönetim Kurulu ve Yürütme Kurulu, topluma karşı hesap vermek ve toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek için, hem üniversite içinden hem de dışarıdan üyeye sahip olmuştur (Küçükcan ve Gür, 2009; Oba, 2005; OECD, 2003). Yeni düzenlemeyle, Başkan daha güçlü bir hale getirilmiştir. 2004’ten önce üniversite yönetimi, idari ve akademik şeklinde ikiye ayrılıyordu. Üniversiteler korporasyon olunca, profesyonel bir şirket gibi yönetilmeye başlanmıştır.

Şekil 1: Japon Ulusal Üniversitelerinin Yönetim Organları.

Finansman

Japonya'da *ulusal* (national) okullar, *kamu* (public) okulları ve *özel* (private) okullar olmak üzere üç tür okul bulunmaktadır. Ulusal okulların finansmanı merkezi hükümetçe, kamu okullarının finansmanı il ve belediye yerel yönetimlerince, özel okulların ise özel kuruluşlarca sağlanmaktadır (İpek, 2001, 182).

Yükseköğretim finansmanı için; Eğitim bakanlığı, devlete ait bütün üniversite, kolej ve yüksekokulla ilişkili her konuda tamamiyle araştırma enstitülerinin bütçeleri üzerinde doğrudan kontrol yetkisi vardır. Özel veya yerel üniversitelere para yardımı yapılmaktadır. Devlet yükseköğretim kurumları ulusal ve yerel fonlar tarafından, özel yükseköğretim kurumları ise öğrenci harçları ve özel fonlarla finanse edilmektedir. Devlet, özel üniversitelerin giderlerinin üçte birini karşılamaktadır (Telci, 2009,353; Kırıl, 2009, 418).

Son yıllarda harçların yükseldiği ve özel yükseköğretim kurumlarına yapılan kamu yardımlarının azaldığı görülmektedir. Japonya GSMH'sinin % 1,3'ünü yükseköğretime ayırmaktadır ve bunun yaklaşık yarısı kamu kaynaklarından sağlanmaktadır. Bu oran, OECD ülkeleri ortalaması olan % 1.4'ten düşüktür. Ulusal devlet üniversiteleri korporasyona dönüştürüldüğü için, rekabetçi bir anlayışla devlet üniversiteleri ve özel üniversiteler araştırma fonları için eşit şekilde yarışmaktadırlar. Japonya'da eskiden harcama kalemlerinin tek tek gösterildiği bütçe uygulaması vardı. Son yıllarda, torba bütçe uygulamasına geçilmiştir (OECD, 2003; Küçükcan ve Gür, 2009).

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna geçiş süreci başlamış ve bilgi ekonomisi adı verilen yeni bir küresel ekonomik yapı oluşmuştur. Bu süreçte bilginin üretilmesi ve paylaşılmasından birinci derecede sorumlu olan üniversitelerden beklentiler arttırılmış; hemen tüm ülkelerde yükseköğretim, toplumların ilgi odağı haline gelmiş ve bu artan beklentileri karşılayacak şekilde, yükseköğretimin yeniden yapılandırılması gündeme getirilmiştir (YÖK, 2007). Türkiye'nin dünyadaki bu değişimleri yakından tanınması, benzer örneklem gruplarıyla Türk yükseköğretim sistemindeki sorunlara etkili çözümler bulması önemli görülmektedir.

Japonya'nın kalkınma ve büyümedeki hızı Japon eğitiminin, nitelikli iş gücü sağlama, lider yetiştirme ve teknoloji geliştirme konularındaki başarısıyla açıklanmaktadır. Japonya'nın girdiği bu süreçte yükseköğretim sistemi adına önemli yapı değişikliklerine gittiği bilinmektedir. Türk yükseköğretim sisteminde de karşılaşılan bazı sorunlar Japon yükseköğretiliyle paralellik arz etmektedir. Bu bakımdan Japon yükseköğretim sistemindeki bazı uygulamalar Türk yükseköğretim sistemindeki sorunların çözümüne model olabilir.

Türkiye üniversitelerinin en önemli sorunu, üniversite ile toplum arasındaki bağların yeterince kurulamamış olmasıdır. Üniversite ile iş dünyası (ekonomi, endüstri) ve toplum arasındaki bağların yeteri düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir (Günay, 2011). Japonya'da 2004 yılında tüm ulusal üniversiteler, bağımsız bir tüzel kişi veyahut şirket (korporasyon) statüsüne dönüştürülmüş ve yeni yönetim yapıları oluşturulmuştur. Bu şekilde üniversiteler **korporasyon** olunca, profesyonel bir şirket gibi yönetilmeye başlanmıştır. Üniversite yönetiminde idari ve yönetim kuruluna dışarıdan dâhil edilen uzmanlar ve denetçiler, "iş dünyası-toplum-üniversite" bağlarını güçlendirmede etkili olmaktadır.

Türkiye üniversitelerinin bir başka sorunu finansmandır. Bugüne kadar araştırmalar için ve üstün nitelikli insan gücü yetiştirebilmek için gerekli olan kaynak üniversitelere sağlanamamıştır. Eğitim harcamalarının GSMH ve genel bütçe içerisindeki payı Avrupa Birliği ülkelerinin çok gerisindedir (Gedikoğlu, 2005). Japonya'da son yıllarda yükseköğretim harçlarının yükselmesine, GSMH'dan ve genel bütçeden yükseköğretime ayrılan payın azalmasına karşın ulusal devlet üniversiteleri korporasyona dönüştürüldüğü için, rekabetçi bir anlayışla devlet üniversiteleri ve özel üniversiteler araştırma fonları için eşit şekilde yarıştırmaktadır. Bu uygulama kaynakların daha etkin kullanılmasına zemin hazırlamaktadır. Yine Japonya harcama kalemlerinin tek tek gösterildiği bütçe uygulamasından vazgeçip torba bütçe uygulamasına geçmiştir.

Türk yükseköğretiminin bir başka sorunu öğrenci kabulüdür. Yükseköğretime geçişte sınavlara bağlı olarak yaşanan yoğun rekabet, sadece arz-talep dengesizliğinden, yani üniversiteye girişte yaşanan yığılmadan kaynaklanmamaktadır. Üniversitelerin ve bölümlerin kalite bakımından hiyerarşik olarak sıralanması ve bazı meslek gruplarının istihdam edilebilirliğinin, sosyal statüsünün ve gelirinin yüksek olması, öğrencilerin daha çok belirli üniversitelere ve/veya belirli meslek gruplarına yönelmesine neden olmaktadır (Özoğlu, 2012). Japonya'da yükseköğretim arz talebi karşılayacak nitelikte olmasına rağmen, özel ders ve dershanelik sektörünün (jukurin) hem daha yaygın olması ve hem de daha küçük yaşta öğrencilere hitap etmesi, özel dershanelere duyulan talebin sadece arz-talep dengesizliğine bağlı olarak gelişmediğini göstermektedir. Japonya'da üniversite giriş sınavı iki aşamalı olarak yapılmaktadır. Birinci basamak sınavı ulusal düzeyde baraj niteliğindedir. İkinci sınav ise öğrencilerin girmek istedikleri üniversite idaresi tarafından yapılmaktadır. Böylelikle hem

yapılan sınavların içeriği ve formatı daha isabetli olmakta, hem arz-talep dengesi gözetilerek öğrenci alımları sağlanmaktadır.

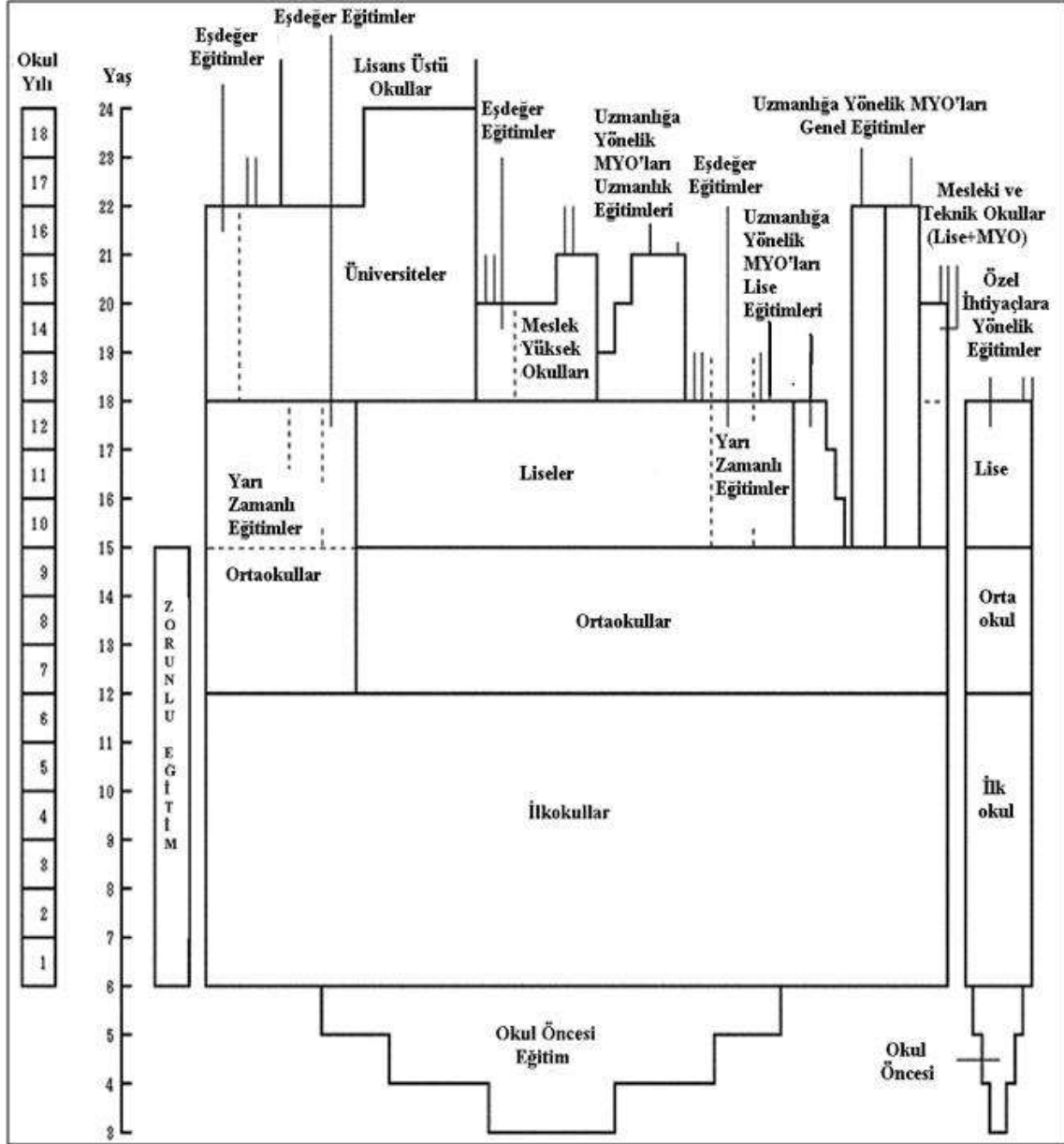
Sonuç olarak; Türk yükseköğretim sistemiyle Japon yükseköğretim sistemi arasında benzer daha birçok önemli sorunlar bulunmaktadır. Japonya yapı değişikliğine giderek son yıllarda uyguladığı yükseköğretim stratejisiyle üçüncü kuşak üniversite olma yolunda mesafe kaydetmiştir. Türkiye yükseköğretim sisteminde yapısal değişikliğe gittiği şu dönemde Japonya modelini incelemesi önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKSU, D. (2009). Japon Eğitim Sistemi. (Ed. Ada, S. ve Baysal, N.)*Eğitim Yapıları ve Yönetimleri Açısından Çeşitli Ülkelere Bir Bakış*. Ankara: Pegem Akademi
- Anonim, 2011. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Japonya> E.T. 23.02.2012
- DEMİREL, Ö., (2000). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- ERDOĞAN, F. (2003) *Amerika, Japonya ve Avrupa Ülkelerinde Eğitim Sistemleri*. <http://www.cagipolisi.com.tr/21/17-18.htm> ET: 23.02.2012
- ERDOĞAN, İ. (1998). *Çağdaş Eğitim Sistemleri*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- GEDİK, H. (2007). *Japon ve Türk Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması*. <http://www.acilveilkyardim.com/egitim/japonveturkegitimsistemi.htm> E.T. 23.02.2012
- GÜNAY, D. (2011)Türk Yükseköğretiminin Yeniden Yapılandırılması Bağlamında Sorunlar, Eğilimler, İlkeler ve Öneriler – I.*Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. Cilt 1, sayı 3.
- HAASS, R. (2007). Asia's overlooked Great Power. *Project Syndicate*. <http://www.project-syndicate.org/commentary/haass17/English> 22.12.2011 tarihinde erişilmiştir.
- HATAKENAKA, S. (2007). Japon yükseköğretim politikası. *Uluslararası Yükseköğretim Konferansı* içinde (s. 136-143). Yükseköğretim Kurulu: Ankara.
- İPEK, C., (2001). Japonya'da Yerel Yönetimler ve Eğitim. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 175-187.
- İŞLER, H. (2010). *Japonya'da Mesleki ve Teknik Eğitim Sisteminin Gelişimi*. <http://www.jikad.org.tr> E.T 23.02.2012
- KIRAL, E. (2009). Japonya Lisansüstü Öğretim Sistemi. (Ed. Karakütük, K.)*Lisansüstü Öğretim Sistemleri*. Genişletilmiş 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi
- KIRAL B. ve KIRAL E. (2009).Japonya İlköğretim Sistemi ve Türkiye İlköğretim Sisteminin Karşılaştırılması *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 53-65
- KÜÇÜKCAN, T. ve GÜR, B (2009). *Türkiye'de Yükseköğretim Karşılaştırmalı bir Analiz*. Siyaset, Eğitim, Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı
- MEXT (Ministry of Education, Culture, Sport, Science and Tecnology in Japan), 2012. <http://www.mext.go.jp/english/statistics/> E.T 23.02.2012

- OBA, J. (2005). Higher education in Japan: Incorporation of national universities and the development of private universities. Seminer makalesi. 6 Ağustos 2008'de erişilmiştir: http://www.tr.emb-japan.go.jp/T_04/Education.pdf
- OECD. (2003). *Education Policy Analysis*. Paris: OECD. 29 Şubat 2008 tarihinde erişilmiştir: <http://www.oecd.org/dataoecd/0/20/35747684.pdf>
- ÖZEN, R., AKKUTAY, Ü., CAFOĞLU, Z., ÇELİKÖZ, N. ve ERİŞEN, Y. (1996). *Japon Eğitim Sistemi*. İstanbul, Avni Akyol Ümit Kültür ve Eğitim Vakfı
- ÖZOĞLU, M. (2012). Yükseköğretime geçiş ve özel dersaneler. *Eğitime Bakış Eğitim Araştırma ve Bilim Dergisi*, s 12.
- TELCİ, A.M. (2009). Japon Eğitim Sistemi. (Ed. Balcı, A.) Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri. (2. baskı) Ankara: Pegem Akademi
- TÜRK, A. (2002). Türk Ve Japon Eğitim Sistemlerinde İlköğretim Kademesinin Karşılaştırılması Sakarya Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi, Sakarya.
- TÜRKOĞLU, A., (1998). Japonya Eğitim Sistemi. *Karşılaştırmalı Eğitim*. Adana: Baki Kitabevi.
- UÇAR, R. ve Uçar İ. H. (2004). Japon Eğitim Sistemi Üzerine Bir İnceleme: Çeşitli Açılardan Türk Eğitim Sistemi İle Karşılaştırma. *Yüzüncü Yıl Eğitim Fakültesi Dergisi* cilt 1,1.
- YÖK (2007). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*, Ankara
- http://members.tripod.com/h_javora/jed3.htm 22.12.2011 tarihinde erişilmiştir.
- http://jin.jcic.or.jp/stat/category_16.html E.T. 22.12.2011
- <http://www.insankaynaklari.gokceada.com/proje01.html>

Şekil 2: Japonya Eğitim Sisteminin Okul Yılı ve Yaşlara Göre Dağılımı

Kaynak: İşler, H. (2010). *Japonya'da Mesleki ve Teknik Eğitim Sisteminin Gelişimi*.
<http://www.jikad.org.tr> E.T 23.02.2012.